

Sociální práce jako profese lidských práv

Petr Jandejsek

Kapitola Sociální práce jako profese lidských práv vznášá domněnku, že čeští sociální pracovníci a pracovníce nejsou běžně navyklí pracovat s konceptem lidských práv ve své každodenní praxi. Následně je položena otázka, co by znamenalo založit sociální práci jako profesi lidských práv a včlenit lidská práva do vzdělávání, výzkumu a praxe sociální práce.

Argumentace postupuje ve třech krocích. Nejprve jsou čtenáři seznámeni se samotným pojmem lidských práv, ne na obecné rovině, ale již s ohledem na témata sociální práce. Zde jsou také představena vybraná východiska lidských práv.

Ve druhé části se nejdříve objevuje krátká reflexe nad skutečností, že sociální práce v ČR není obvykle spojována ve své teorii ani v praxi s lidskými právy. Následují tři důvody pro toto propojení: přechod od občanského principu k principu přirozených práv všech obyvatel, vymahatelnost práv spíše než potřeb a citlivost na praktiky, které ohrožují lidskou důstojnost.

Třetí oddíl navrhuje konkrétní způsoby uplatnění konceptu lidských práv v sociální práci. Všírá si možnosti identifikovat otázky lidských práv skryté za klientovými vyjádřeními o potřebách, navrhuje pracovat nejen s individuálními problémy klientů, ale také s jejich strukturálním (kulturním, sociálním, náboženským) přesahem, a konečně bere v potaz nedělitelnost práv, což může znamenat např. širší podporu našich klientů v jejich právech, tedy nejen v úzké oblasti, která bezprostředně souvisí s naší agendou.

Na úvod

Co se nám vybaví, když zazní sousloví: lidská práva? Mnozí z nás si spojí volání „lidský práva, lidský práva!“ se studentskými demonstracemi v listopadu roku 1989. S květinami v ruce a tvářící tvář „těžkoooděncům“ apelovali studenti na svobodu projevu a bezpečnost před státním násilím. Dodnes působí tato vzpomínka přitažlivě kvůli své opravdovosti a bezbranné odvaze.

Možná nás napadne, že lidská práva nejsou ničím, co by se nás prakticky týkalo, že je to téma tak snad pro intelektuální diskuzi. Těžko ale hledat využití lidských práv v běžném životě.

Také rádi kritizujeme některé státy kvůli porušování lidských práv. Ještě s větší oblibou pak adresujeme tutéž výtku státům, které jsou považovány či se považují za příkladně demokratické a kritizují porušování práv ve světě, třebaže samy se je dopouštějí. V tomto smyslu se ohradil například český premiér Mirek Topolánek po zveřejnění *Výroční zprávy amerického ministerstva zahraničí o stavu lidských práv ve světě* za rok 2007.²² Pravdivé jádro této výtky spočívá v upozornění na skutečnost, že naše prosazování lidských práv v širším kontextu působí značně nevěrohodně, pokud důkladně neporozumíme, co znamená zachovávat lidská práva v našem vlastním prostředí a nereflujeme kriticky jejich možné porušování.

Cílovou skupinou, ke které se obrací tento *Manuál*, jsou sociální pracovníci v nejrůznějších odvětvích sociální sféry. Dovolím si přidružit se k této úctyhodné komunitě, třebaže se v současnosti nevěnuji tomuto oboru v praxi, ale především ve vzdělávání. A hned směřem k ní vznesu hypotézu: komunita sociálních pracovníků ve své každodenní praxi běžně nepracuje s pojmem lidská práva – ať už jde o sociální kurátory pracujících s lidmi bez domova, pracovnice sociálně-právní ochrany dětí nebo ty, které pracují v přímé péči v domově důchodců. Tuto hypotézu se následně pokusím doložit.

Když hovořím s účastníky kurzů lidských práv, pro většinu není snadné vnímat spojitost mezi jejich prací a lidskými právy. Někteří však tuší, že lidská práva se jich a jejich klientů nějak týkají. Jsou schopni výstižně popsat (etická) dilemata, která zažívají jako pracovníci rezidenčních zařízení kvůli řadě opatření, která souvisí s chodem instituce, ale různými způsoby ohrožují důstojnost a autonomii klientů (např. nedostatek soukromí na společných pokojích, včetně soukromí při hygieně a toaletě, nemožnost volného pohybu po zařízení, pevně stanovené doby buzení a jídla). Jiní cítí frustraci, když jsou jejich romští klienti diskriminováni při shánění zaměstnání a bytu. Ještě jiní se pak necítí dobře při pomýšlení, že čas čekání na jednání ohledně sociálních dávek tráví čekatelé v nevyhovujícím prostředí, případně jsou „usměrňováni“ mužem ochranky neoplyvající empatií.

Rozhovor na téma zkušeností sociálních pracovníků s porušováním lidských práv považuji za zcela zásadní. Učím se při něm totiž od sebe navzájem citlivosti na lidskoprávní témata. To je první a neopominutelný krok, pokud chceme zvýšit svou profesionalitu v tomto směru.

Tato kapitola chce vyzvat k uvažování o tom, co by znamenalo „založit sociální práci jako profesi lidských práv a věnit lidská práva do vzdělávání, výzkumu a praxe sociální práce.“²³

Co jsou lidská práva?

Nejprve pojďme lidská práva stručně definovat. Nejraději hovořím o lidských právech ve vztahu k potenciálu rozvoje člověka: **lidská práva jsou tím, na co máme nárok, abychom se mohli jako lidé plně rozvíjet podle vlastního potenciálu.** Lidská práva jsou práva, která náleží každému člověku právě proto, že je člověkem. Již v této definici se otevírá využitelnost v sociální práci: jsou to nejčastěji sociální pracovníci, kdo upozorňuje na lidskou důstojnost osob, které se stávají – ať svým vlastním zaviněním nebo nezaviněně – jaksi odlišnými (vězni, bezdomovci, uživatelé drog), a jejichž nárok na některá práva je následně přehlížen. Akademici navíc vedou diskuze o tom, zda jsou lidská práva vrozená nebo získaná. K této otázce se později krátce vrátím, obecně nás ale nemusí příliš trápit a můžeme se přidržet myšlenky lidských práv chápaných jako danost (rodíme se s nimi) i jako úkol (je třeba je dopřát sobě i druhým).

Zároveň je třeba říci, že lidská práva nejsou totožná se vším, co by si člověk pro sebe chtěl nárokovat.

Některá rozlišovací kritéria pro to, co jsou a nejsou lidská práva, se dostala do běžného jazyka, jako např. má práva končí tam, kde začínají práva druhého. Toto triviální kritérium je použitelné třeba v situacích domácího násilí či nepřiměřeného zisku. Jiným kritériem je, aby nárokováno právo bylo možné realizovat ve prospěch všech, kterých se potenciálně týká.²⁴ Studium sociální práce na Karlově univerzitě se nemůže stát lidských právem, protože prostě ne na všechny zájemce se může dostat. Jinak je tomu ovšem se vzděláváním jako takovým, to je nárok, který lze za lidské právo legitimně označit.

K lidským právům též náleží, že jsou obecná neboli univerzální: **náleží všem lidem.** Jak je tomu pak s právy etnických menšin, dětí nebo osob s postižením? Disponují nějakými zvláštními právy, která nelze zbývající části společnosti přiznat? Není tím porušen princip univerzality? Podívejme se nejprve, co obnáší příslušnost k nějaké znevýhodněné skupině. Znamená to velmi často nutnost překonávat bariéry, abychom dosáhli univerzálních práv. Úroveň přístupu k lidským právům u znevýhodněné skupiny tedy bývá obecně nižší než u většinové společnosti. Nyní je třeba dodat, že znevýhodnění samo o sobě sice nezakládá zvláštní práva, ale právě kvůli ztížené možnosti realizovat plně vlastní lidský potenciál, např. účastnit se na společenském životě, je třeba prosazovat speciální práva znevýhodněných skupin jako kompenzaci jejich znevýhodnění. Lidská práva znevýhodněných skupin tedy směřují pouze k vytvoření rovných příležitostí. Domnívám se, že se zde prostřednictvím lidských práv hovoří o tom, co je vlastním úkolem sociální práce: vytvářet rovné příležitosti.

Konkrétní výčet lidských práv lze nalézt v některých mezinárodních a českých dokumentech. Vznikly v určité době a zákonitě odrážejí dobový stav poznání práv i zájmy skupin a států, které se na jejich tvorbě podílely. To samo o sobě ale nesnižuje jejich váhu, tím spíše, že se jedná o závazné právní instrumenty, na které se můžeme ve své praxi odvolávat.

Pro naše účely zmíním především **Všeobecnou deklaraci lidských práv** přijatou OSN v roce 1948 a dvě *Úmluvy*, které z *Deklarace* vycházejí: *Úmluvu o občanských a politických právech* a *Úmluvu o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (1966). V sociální práci je důležitá *Úmluva o právech dítěte* (1990). Součástí českého ústavního systému je *Listina základních práv a svobod*.

Dalším nástrojem, který zařadím po bok těchto dokumentů, je **Etický kodex sociálních pracovníků České republiky**. Ten je sociálním pracovníkům pravděpodobně bližší, než ostatní zmíněné listiny. Srovnáme-li, nicméně, jazyk *Deklarace* a *Etického kodexu*, zjišťujeme, že lidsko-právní hodnoty rovnosti a práva na vzdělání, bydlení, obživu a zdravotní péči, stejně jako na ochranu před diskriminací a fyzickým zneužíváním jsou zároveň hodnotami sociální práce. Výhodou *Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky*, na rozdíl třeba od *Etického kodexu amerických sociálních pracovníků*, je, že lidská práva jsou zde výslovně pojmenována, a tak je zřejmé jejich úzké sepětí se sociální prací. V *Kodexu* jsou lidská práva chápána jednak jako východisko, jednak jako kritérium pro eticky správné jednání. První typ dokumentuje čl. 1.1 „Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti,“ druhý např. čl. 2.1.2: „Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.“²⁵ Více o *Kodexu* i o ostatních lidskoprávních dokumentech pojednávají další kapitoly tohoto *Manuálu*.

V rámci definování lidských práv se ještě krátce zmíním o pluralitě jejich východisek. Chci tím nejen hlouběji vystihnout, co vlastně práva jsou, ale také naznačit jedno praktické využití. Myslím tím vzít si ochranu některého ze základních práv našich klientů jako zájem, která nás spojí s ostatními poskytovateli služeb a dalšími sociálními pracovníky, třebaže (svět) názorově se můžeme jeden od druhého velmi odlišovat.²⁶

Při své práci v Centru sociálních služeb Praha jsem před několika lety zažil inspirativní spolupráci několika velmi různorodých sociálních organizací: instituce zřízené magistrátem Prahy, několika charitativních organizací patřících různým církvím a humanisticky zaměřeného nonkonformního

24 Více viz Ije, Jim, *Human Rights and Social Work*, str. 10-11.

25 *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. Dostupný z WWW: <http://sspcr.unas.cz/?q=node/13> [cit. 2008-05-05].

26 Srov. Jandajsek Petr, Kombercová Zdeňka, „Etika z pohledu lidských práv“, in Fischer Ondřej, Milfajit René (eds.), *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok, 2008.

22 *České noviny* [online]. Dostupné z WWW: http://www.ceskenoviny.cz/vyhledavani/index_view.php?id=301988 [cit. 2008-05-05].

23 Reichert, Elisabeth, *Social Work and Human Rights*, str. 9.

sdrúžení. Všechny tyto instituce spojil společný zájem o právo osob bez domova na přežití zimy. Ačkoliv jsme tehdy o lidských právech klientů nehovořili, jednalo se o funkční princip, který stál v pozadí naší spolupráce.

- Nejrozšířenějším východiskem je **přirozené právo**; tomu odpovídá některými autory užívaný výraz inherentní pojetí práva.²⁷ Jeho výhodou je jasná deklarace práv každého člověka od narození až do smrti. Potíže mohou nastat, když se nesjednotíme na tom, že máme co do činění s (plnohodnotnou) lidskou bytostí. To se týká např. diskuze o právu na život lidského zárodka před porodem či osob s výrazně omezenou funkcí mozku.
- Jiným východiskem – v praxi sociální práce velmi využívaným – je **pozitivní právo**. Lidská práva jsou především ta, která jsou zakotvena v psané normě, např. *Listině práv a svobod*. Na tato práva se lze dobře odvolávat a vymáhat jejich dodržování. Ovšem pojem lidská práva je vždy širší než pouze výčet práv v dobově podmíněných dokumentech.
- **Transcendní východisko** lidských práv hovoří o tom, že práva jsou v posledku zakotvena v řádu, který přesahuje náš každodennost. Křesťanství by hovořilo o Bohu, někteří autoři o horizontu bytí apod. Význam tohoto východiska se osvědčuje tváří v tvář totalitním systémům, které zpochybňují platnost práv či je chtějí založit na vlastní ideologii. Biblický verš: „(Váš nebeský Otec) dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé“ (Mt 5,45) upozorňuje ještě na další důležitý aspekt: naší tendenci práva, resp. lidskou důstojnost, přiznávat jen někomu – těm, kteří patří k našemu rodu, kteří se nám podobají, kteří jsou dobří a slušní (= ne cizincům, jiným, zločincům). I zde je apel na zakotvení práv „mimo nás“ velmi důležitý.
- Prof. Jim Ife píše, že „lidská práva jsou vytvářena skrze lidskou interakci a skrze nekončící dialog o tom, co by mělo zakládat společné lidství.“²⁸ Práva tedy nejsou statická, ale mění se v průběhu času a v různých kulturních a politických kontextech. Výhodou tohoto pojetí, nazývaného **diskurzivní východisko**, je právě ono stále živé úsilí dobru se co nejlepšího vystižení nároků společného lidství. Nevýhodou a snad i nebezpečím je jistá nezakotvenost, a především problém, kdo a jak by měl konkrétně práva formulovat.
- Variantou diskurzivního východiska je **komunitní pojetí** práv, které upozorňuje na to, že diskuze o právech vždy probíhá v konkrétních lidských společenstvích. Práva jednotlivce nejsou abstraktní (copak má smysl hovořit o právech Robinsona, který sídlí sám na ostrově?), ale vztahují se ke společnému dobru, třebaže od něj nejsou odvozená. Člověk realizuje svůj lidský potenciál, tedy „stává se člověkem“, v lidském společenství. Lidským právem není to, co společnému dobru odporuje, ale co k němu směřuje. Izolované může zmíněné východisko vést k totalitarismu. Zároveň ale poukazuje na důležité hodnoty blízké sociální práci - spravedlnost a solidaritu.

Proč lidská práva v sociální práci?

Dřív než se pokusím obhájit smysl lidských práv v sociální práci, chci se zamyslet nad otázkou, proč nejsou v České republice běžně lidská práva spojována s teorií a s praxí sociální práce, a ani diskuze na toto téma příliš neprobíhá? Nevím o žádném výzkumu ani článku na toto téma, takže se jedná jen o má soukromá pozorování.

Pojem lidských práv je ve veřejném mínění spojen s popisem politické situace, a to převážně v jiných zemích. Nás se porušování lidských práv týkalo před listopadem 1989, dnes je to problém Běloruska, Číny a Kuby. Toto spojení je snad dáno i úspěšnou kampaní akce *Jeden svět* organizace Člověk v tísni a jiných zdařilých projektů.

S lidskými právy operují především specializované (státní) instituce a neziskové organizace, které se většinou věnují jedné nebo více oblastem jejich porušování. Jedná se o hlavní předmět jejich činnosti

a mnohé z těchto organizací odvádějí vynikající práci. Ve většině ostatních sociálních pracovníků pak vzniká přesvědčení, že tyto oblasti jsou již dostatečně pokryté a ošetřené, a není tak třeba je více tematizovat („na lidská práva máme Motejla a Karáska, na oběti násilí Vitoušovou, na ohrožené děti Vodičkovou a na feminismus Šiklovou“).

Na rovině teorie zavedli „otcové a matky zakladatelky“ sociální práce u nás jinou terminologii, než lidsko-právní,²⁹ třebaže věcně vyjadřuje většinou totéž. Příkladem je definice sociální práce v *Základech sociální práce* doc. Oldřicha Matouška: „Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.“³⁰ Publikace sice nezmiňuje lidská práva, ale nahlédneme-li do Manuálu pro školy a profesí sociální práce *Lidská práva a sociální práce*, mezi hodnotami, bez kterých se lidsko-právní pojetí sociální práce neobejde, zde také nacházíme solidaritu (část 1, čl. 53-54). Lidská práva pak podle Manuálu umožňují „plně rozvinout a užít našich lidských kvalit, naší inteligenci, naše vlohy a svědomí a uspokojit naše duchovní a ostatní potřeby“ (část 1, čl. 10). Můžeme tedy usoudit, že třebaže se v teorii sociální práce u nás nepíše o lidských právech, je založena na tožných hodnotách a ideálech.

Fakt, že se v české sociální práci téměř nehovoří o lidských právech, vůbec neznamená, že by naši pracovníci a pracovnice odváděli horší práci než jejich zahraniční kolegové. Jde však o to, že **lidská práva jsou při řešení sociálních případů velmi často v sázce**, a tak vědomí a znalost práv, a především schopnost pracovat s nimi může všem sociálním pracovníkům prospět.

Význam lidských práv v teorii a praxi sociální práce můžeme doložit více příklady. Jeden z nich poskytuje prof. Igor Tomeš, když popisuje soudobé trendy ve vývoji sociálních institucí. Státy Evropské Unie se již v devadesátých letech 20. století shodly na principu rovného zacházení se všemi obyvateli, což Tomeš interpretuje jako „**přechod od občanského principu k principu přirozených práv všech obyvatel**“.³¹ S rostoucí migrací obyvatel se zdá, že princip rovného zacházení nabývá na významu. Pokud chceme zakládat sociální práci jako profesí lidských práv, je třeba překonávat úzce vymezený nárok na pomoc a službu jako výsledek občanských práv a směřovat k univerzálnímu pojetému nároku, který plyne z lidského práva. Přestože jsme v praxi vázání řadou omezení a norm, které sami neovlivníme, měli bychom si osvojit, že nabídka sociální pomoci či služby v zásadě směřuje k člověku jako k člověku, a ne k občanu, příslušníku té či oné skupiny.

Dalším příkladem významu lidských práv v sociální práci je jejich vymahatelnost. V sociální práci hovoříme často o potřebách (členěných třeba na biologické-psychologické-sociální-spirituální). Problémem pak bývá vystihnout vztah mezi subjektivně pocíťovanou potřebou a oprávněností nároku na její uspokojení nějakou institucí, nejčastěji státem. Pokud se nám podaří **vyjádřit potřeby klientů prostřednictvím jazyka práv**, dostáváme se podstatně rychleji k možnosti jejich legitimního uspokojení, pokud jsou ona práva zakotvena v nějaké právní normě (např. *Listině základních práv a svobod*). Způsobu překladu z jazyka potřeb do jazyka práv se budu více věnovat později.

Lena Dominelli argumentuje, že lidská práva poskytují sociální práci cesty ke kritice kulturních praktik, které utiskují a zraňují lidi na okrajích konkrétních kultur.³² Tato autorka má na mysli především složitou situaci žen v některých kulturách, které tolerují či dokonce předepisují např. ženskou obřízku nebo násilí na ženách. Studium lidských práv může obdobně pomoci i našim sociálním pracovníkům a pracovnícím v tom, že budou schopni lépe identifikovat a kritizovat způsoby chování (a jejich ideologicky podmíněný výklad), které jsou v rozporu s lidskou důstojností, třebaže je veřejné mínění, kultura, náboženství či cokoliv jiného toleruje nebo dokonce vyžaduje. Hovoříme zde o **zvýšení citlivosti na otázky ohrožení lidství našich klientů**, lidství, které je spoluurčován přináležitostí k rase, genderu, sexuální orientaci, národnosti, věku, postižení, náboženství, aj. Postřeh Dominelli pak lze rozšířit tak, že zájem sociálních pracovníků směřuje jak k ochraně klientů před diskriminací kvůli některé ze zmíněných charakteristik lidství, tak naopak k ochraně před možnými represivními vlivy

27 Tak např. Šrajger Jindřich, „Lidská důstojnost a sociální práce,“ in *Sociální práce/Sociální práce 2/2006*, str. 109-113. Ačkoliv Šrajger nepíše primárně o lidských právech, ale o lidské důstojnosti, můžeme jeho východiska přijmout, neboť lidská práva a lidská důstojnost jsou vnitřně provázané.

28 Ife Jim, *Human Rights and Social Work*, str. 6.

29 Jednou z výjimek, kterých jsem si vědom, jsou knihy prof. Igora Tomeše *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: Všeohr, 1995 (druhé vydání) a *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 1996, které explicitně zakládají sociální politiku na lidských právech.

30 Citováno podle Matoušek Oldřich, a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, str. 11.

31 Tomeš Igor, *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, str. 207.

32 Dominelli Lena, *Social Work. Theory and Practice for a Changing Profession*. Cornwall: Polity, 2005, str. 87.

těchto charakteristik. Mohu vehementně hájit právo mého klienta na svobodu náboženství realizovanou přinášením k nějaké náboženské skupině, stejně jako hájit jeho právo rozhodovat sám o sobě tvář v tvář sektářským nárokům oné skupiny.

Jak využít lidská práva v sociální práci?

V tomto oddíle navrhuji několik způsobů, kterými sociální pracovníci mohou uplatnit znalost lidských práv ve své praxi, a tak ji obohatit.

Elisabeth Reichert upozorňuje, že samotná znalost teorie lidských práv sociálním pracovníkům nezaručí jejich úspěšnou aplikaci v praxi. Vedle znalostí pojmů a definic je třeba porozumět, „jak přeložit lidská práva do profese sociální práce.“³³ Výše jsem již uvedl řadu podnětů, které reagují na tuto výzvu, a především je možné zde opět využít *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*, který z lidských práv výslovně vychází. Z mého pohledu se zdá být zásadnější otázka po opačném postupu, totiž jak přeložit témata sociální práce do jazyka lidských práv.

Jednou z možností je prozkoumat vztah potřeb a práv. Když s klienty hovoříme o jejich potřebách, zvažujeme vlastně to, co klientům chybí k možnosti plněji prožívat vlastní život. Pociťované potřeby nejsou cílem, ale projevem toho, že některá jejich lidská práva jsou potlačena, a tak v jistém ohledu nejsou schopni plně prožívat svůj život. Zde hledíme spojnicí mezi potřebami a právy.³⁴ Pokud se tedy sociální pracovníci zasazují, aby potřeby jejich klientů byly uspokojeny, můžeme hovořit o tom, že jim asistují v dosažení jejich lidských práv.

Manuál pro školy a profesi sociální práce *Lidská práva a sociální práce* popisuje vztah potřeb a práv obdobně: „Důraz této profese na lidské potřeby vytváří přesvědčení, že je třeba přirozeně usilovat o to, aby tyto potřeby byly naplněny - ne protože se rozhodneme, ale protože si to spravedlnost žádá. Tím se sociální práce dostává k tomu, že pojímá lidská práva jako další princip, podle kterého se řídí. Přesunutí zájmu z potřeb na práva bylo nutné kvůli zcela podstatným materiálním potřebám, které musí být zajištěny. Materiální potřeba může být rovněž chápána jako odpovídající pozitivní právo a výhody plynoucí z tohoto práva mohou být nárokovány od státu atd.“ (část 1, čl. 19).

Odtud plyne úkol pro sociální pracovníky **učit se identifikovat otázky lidských práv skryté za klientovými vyjádřeními o potřebách**. Práva korespondující s lidskými potřebami je třeba podporovat a opatrovat.

Ve zkratce si jako příklad dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, které se neobejde bez zvláštního vzdělávacího programu: tyto jeho potřeby se vztahují k právu na přiměřené vzdělání, obecněji k právu na dosažení jeho maximálního vzdělávacího potenciálu. Jiným příkladem může být senior, který cítí potřebu žít v domově s pečovatelskou službou, aby bylo realizováno jeho právo na adekvátní standard péče; rodina onoho seniora zase může uplatňovat právo dělat i jiné věci, než se 24 hodin denně starat o svého dědečka s nejvyšším stupněm závislosti.

Jiným způsobem, jak využít znalost lidských práv v praxi, je redefinování sociálních problémů. Jedná se o běžně využívaný postup v sociální práci. Lena Dominelli zmiňuje jeho využití např. ve feministické sociální práci.³⁵ Stručně by šlo postup vystihnout jako **přeformulování soukromých nesnází v sociální témata**.

V pozadí stojí výtky vůči časté redukci sociální práce na případovou práci (*case management*), v jejímž rámci se problémy klientů řeší izolovaně od jejich sociálního a kulturního kontextu.³⁶ Klient

přichází se svým *individuálním* problémem, často si jej *sám* přivodil a řešení se odvíjí od klienta *samotného*. Není překvapením, že klienti si stěžují na pracovníky, kteří se zaměřují pouze na individuální problémy a nedávají tak klientům zažít proměnu existujících sociálních vztahů.

Sociální práce založená na lidských právech klade důraz na požadavek redefinovat soukromé nesnáze na sociální problémy a docílit změny, respektive realizovat lidská práva na úrovni osobní, institucionální a kulturní. Tak jako je třeba vyslovit potřeby klientů prostřednictvím lidských práv, tak je také důležité ukázat na strukturální přesah osobních problémů našich klientů. Trvalé změny jde stěžejně dosáhnout, pokud pracujeme na problému pouze jako na individuálním problému klienta a opomíjíme jeho kulturní, sociální, náboženskou a jinou podmíněnost.

Sociální pracovníce linky důvěry řeší špatný psychický stav klientky, která tráví se svým malým dítětem veškerý čas, kontakt s vnějším světem jí zprostředkovává téměř výlučně pracující manžel. Klientka hledá, kde udělala chybu, proč často reaguje podrážděně na manžela a dítě atd. V rozhovoru se sociální pracovníci klientka zjišťuje, že její problém je daleko spíše problémem společenských očekávání kladených na ni jako matku, který v sobě nese potlačování některých jejích práv. V důsledku toho je ohrožena kvalita nejen jejího života, ale prospěch celé rodiny. Jako řešení se ukazuje reflektovat společenský tlak na matku a čelit mu konkrétními kroky: domluvit se s manželem na střídání péče o dítě, zvýšit společenské kontakty klientky a pokusit se sehnat zaměstnání na malý úvazek.

Další výzvu pro běžnou praxi sociálních pracovníků představuje jedna z hlavních charakteristik lidských práv, jejich nedělitelnost. Vyjadřuje **nutnost uznávat každé lidské právo**, a nikoliv selektivně prosazovat jedno právo na úkor jiného. Bez realizace práva na rovný a spravedlivý přístup ze strany státních úřadů – narážím na problém korupce – jsou výrazně ohrožena naše další práva, např. na svobodné nakládání s majetkem, na podnikání apod. Ohrožení jednoho práva tak může snadno vést k omezenému užívání dalších práv.

Nedělitelnost práv v sobě obsahuje jistou míru konfliktu a je třeba uznat, že realizace především práv ekonomických a sociálních vyžaduje určitou ekonomickou úroveň rozvoje země či instituce. Je však nutné práva, kterých nejsme s to v tuto chvíli plně dosáhnout, hned popřít jako taková? Nebo je eticky správné čestně uznat nedostatek – státu, instituce, svůj, – ale podržet vyšší laťku, ke které se chci vztahovat?

V úvodu jsem zmínil zkušenosti pracovníků rezidenčních zařízení, ve kterých dochází v nějaké míře k omezení svobody pohybu a práva na soukromí. Domnívám se, že právě v případech tohoto typu se nabízí využít principu nedělitelnosti práv a nastíněné argumentace. Žít s vědomím, že má organizace v některých ohledech porušuje práva klientů, je určitě velmi složité, ale již tato reflexe představuje základ pro to, abychom měli snahu situaci napravit (třeba s využitím postupu redefinování sociálních problémů). Jednostranná obhajoba diskriminačních praktik mé organizace sice ponechává mé svědomí v klidu, ale odvažoval bych se tvrdit, že se jedná o porušování *Etického kodexu*.

Princip nedělitelnosti práv klade na sociální pracovníky požadavek vnímat klienty jako celistvé osoby, tedy ne pouze jako lidi s tím či oním problémem. Nejen sociálním pracovníkům je známo, že pokud je klientovi (a domnívám se, že to platí zvláště u mužů) dopřáno právo na práci a s ním související právo na spravedlivý výdělek, tato skutečnost se odráží v jeho pozitivním sebehodnocení, resp. v jeho právu na důstojný život. Jakými dalšími právy je podpořeno zakoušení práva na důstojný život? Možná bychom mohli jmenovat práva klienta, která bychom běžně nezařadili do své agendy (volební právo, svoboda projevu, právo na svobodu náboženství aj.). Širší podpora klientů v jejich právech, tedy nejen v úzké oblasti, která bezprostředně souvisí s mou agendou, může zpětně pozitivně ovlivnit oblasti, které s klienty primárně řešíme.

33 Reichert Elisabeth, *Social Work and Human Rights*, str. 224.

34 Srov. Ije Jim, *Human Rights and Social Work*, str. 80.

35 Dominelli Lena, *Social Work. Theory and Practice for a Changing Profession*, str. 87.

36 Redukci sociální práce na případovou práci označují jako jeden z mýnů obestrajících sociální práci Radka Janebová a Libor Musil ve svém článku „Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovníce,“ in *Sociální práce/Sociální práce 1/2007*, str. 50-61.

Závěr

Pokud tato kapitola podnítlá diskuzi o možnosti využití konceptu lidských práv v sociální práci, splnila svůj cíl. Spíše než být návodem, jak dělat sociální práci jinak, chce naznačit, že je možné vyložit svou stávající profesní praxi prostřednictvím zájmu o lidská práva a důstojnost lidské osoby. A na základě tohoto alternativního výkladu vlastní profese přijmout některé nové výzvy, které s sebou tento výklad nese.

Ostatní kapitoly tohoto *Manuálu* z různých úhlů konkretizují výzvu k chápání sociální práce jako profese lidských práv.

Otázky

1. Kde se ve své praxi setkáváte s porušováním lidských práv klientů nebo pomáhajících pracovníků?
2. Odůvodněte smysl lidských práv v sociální práci.
3. Která lidská práva jsou ve Vašem prostředí potenciálně ohrožována společenským míněním, kulturou, náboženstvím apod.?

Literatura

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky.

Human Rights and Social Work. A Manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession. United Nations (Centre for Human Rights): New York and Geneva, 1994

Kompas. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům. Praha: Argo, 2006.

Ife Jim, *Human Rights and Social Work. Towards Rights-Based Practice.* Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách. Praha: Melantrich, 1989.

Reichert Elisabeth, *Social Work and Human Rights. A Foundation for Policy and Practice.* New York: Columbia University Press, 2003.

LIDSKOPRÁVNÍ PROFESE SOCIÁLNÍ PRÁCE JAKO VÝZNAMNÝ A INSPIRATIVNÍ AKTÉR SOCIÁLNÍ POLITIKY

SOCIAL WORK AS A HUMAN RIGHTS-RELATED PROFESSION AS AN IMPORTANT AND INSPIRATIONAL ACTOR FOR THE FIELD OF SOCIAL POLITICS

René Milfait

***Abstract:** The article introduces social work as a human rights-related profession. It goes from the imparted ethos of the profession based on relevant, most considerable, ethical codes of social workers and their current mission statement. It also refers to all mandates of the profession, its motivation and practical justification, to the quality of provided services, explanation of objectives and viewpoints related to social issues, to education and involvement in creating a more dignified and socially just society and world in connection to the stated objectives, principles, focus and vision of the field of social politics.*

The methodology will be based on combination of analytical, comparative and hermeneutical activities and related to the main methodology of social ethics, i.e. the "see-judge-act" procedure.

The aim of the article is to reflect the intersections of interests and different insights of the main human rights-related tools, their usage and consequences of the different approaches.

From the ethical, as well as the inherent human rights-related point of view, the article offered the measures and criteria of morality regarding the scope and efforts of both abovementioned disciplines and in context of pluralistic society. The affinity of interests in social work and social politics was proven, as well as the necessity to respect their specifics.

The article documents and recommends social work – a human rights-related profession – as an important and inspirational actor for the field of social politics and its formation, as well as for a more humane formation of the life of individuals, society and the world as a whole. It also supports multidisciplinary cooperation for an interdisciplinary effect.

Keywords: *Social Work, Human Rights, Social Policy, Human Dignity, Social Justice, Solidarity, Ethics.*

Úvod

Étos, výkon profese sociální práce, příprava na ni a její výklad cílů a stanovisek k sociálněpolitickým otázkám zahrnuje realistické pojetí konkrétního jedinečného člověka v síti jeho vztahů i struktury a procesy, které jedince a jeho meziosobní vztahy přesahují a ovlivňují jeho život i soužití celku pluralitní společnosti a světa. Proto je

profese vystavěna na lidskoprávní bázi ve spojitosti s principy sociální spravedlnosti a solidarity. Obor sociální politika taky operuje s hlavními principy lidské důstojnosti, sociální spravedlnosti a solidarity, zdůrazňuje potřebu mravních kvalit jedince i společnosti a chce k nim přispívat. Zabývá se rovněž oblastí sociálních problémů a rizik v souvislosti s jedincem i přesahujícími procesy a strukturami. Etické principy a postoje vzorce sociální spravedlnosti a solidarity odvozované z lidské důstojnosti náleží taky k hlavním nástrojům disciplíny (teologická sociální) etika, jež se zabývá ze své perspektivy strukturami, procesy a většími celky, které přesahují a ovlivňují život jedince, jeho meziosobních vztahů a soužití.

V pluralitní společnosti argumentuje často prostřednictvím lidských práv a jde jí o lidsky důstojné a spravedlivé utváření společnosti a světa. Autor jako teologický etik chce tímto i ocenit deklarovaná zaměření obou uvedených oborových partnerek a poukázat na jejich možný přínos k rozvoji lidskoprávní kultury a humánního utváření společnosti vůbec.

1 Vzájemnost sociální práce a sociální politiky

Proto bude v naznačeném kontextu cílem představit a odůvodnit sociální práci jako lidskoprávní profesi na základě jejího sebesdělení v relevantních zdrojích spojených s étosem a aktuálním programovým prohlášením a pohlédnout na ni jako na určitého aktéra sociální politiky.

Dále bude krátce předloženo pojetí oboru sociální politiky v souvislosti se sebesdělením sociální práce, s vlastními hlavními principy a cíli a zacházením s pojmy z oblasti etiky. Po diskusi bude nabídnuto, jak disciplína etika rozumí hlavně zmiňovaným principům sociální spravedlnosti a solidarity.

2 Metodika

Dojde tak k analytické, srovnávací, syntetické, deduktivní, induktivní a hermeneutické metodické činnosti. Vše bude konáno v souvislosti s hlavní metodikou sociální etiky, tedy trojkrokem vidět – posoudit - jednat, jež bude zahrnovat popis, reflexi, konzistentní dávání do souvislostí, mezioborovost, zhodnocení a návrhy porozumění stěžejním pojmům a jejich používání.

3 Sociální práce a sociální politika pro lidsky důstojnější a sociálně spravedlivější svět

3.1 Sebeředstavení sociální práce jako lidskoprávní profese

Relevantní zástupci profese sociální práce ji prezentují jako profesi, která podporuje sociální změnu, rozvoj a soudržnost, řešení problémů v lidských vztazích i zmocnění a osvobození lidí, aby se zlepšil jejich život ve směru dobrého lidského bytí. Opírá se přitom o teorie lidského chování, své profese, sociálních a humanitních věd i sociální systémy a tím intervnuje na pomezí jedince a prostředí. Fundamentální význam pro ni mají principy lidských práv, sociální spravedlnosti, společenská

zodpovědnost a respekt k rozmanitostem. Zavazuje lidi i struktury, aby se vyrovnávali s výzvami života a zlepšovali blaho (IFSW/IASSW, 2004, 2013)⁵.

O podpoře lidské důstojnosti a lidských práv i o sociální soudržnosti hovoří rovněž Doporučení Rady Evropy o sociálních pracovnících (2001). Principy lidských práv a sociální spravedlnosti představují pro profesní organizace základ všech aktivit (IFSW Europe e. V., 2013). Proto taky odmítají smlouvy, které lidským právům odporují (ÖBDS, 2004)⁶.

Etický kodex sociálních pracovníků ČR (2006) mluví o lidskoprávních dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka a konstatuje, že je „sociální práce založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti“, že „sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých lidí“, že svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi „pomáhá jednotlivcům, jednotlivým skupinám, komunitám a sdružení občanů při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.“

3.1.1 Lidská práva podstatným aspektem étosu, kvality služeb a služby společnosti

Etické vědomí považují sociální pracovníci za základní součást své praxe, způsobilost a závazek eticky informovaně se rozhodovat a jednat za podstatný aspekt kvality služby (IFSW, 2004). Při řešení etických dilemat a stimulaci etické praxe jim má pomoci lidskoprávní způsobilost, protože jejich každodenním úkolem při práci s jedinci, rodinami či skupinami nebo při působení na politické úrovni je konfrontace základních potřeb, rizik a lidských práv i zodpovědnosti. Uznávají, že každý jejich profesní etický kodex implementuje lidská práva do výuky i praxe sociální práce. Chtějí vytrvale potírat různé formy sociální nespravedlnosti, a to i cestou sociálních a politických akcí, rozvojem politiky a vzdělávání (IFSW, 2010). Veřejně mají zastávat uskutečňování práv sociálně poškozených, podněcovat, spoluutvářet politické procesy a mobilizovat pro ně potřebné síly. Tím vším vykonávají sociální pracovníci nenahraditelnou službu demokratické společnosti (DBSH, 1997)⁷.

3.1.2 S dalšími ve směru důstojnějšího a sociálně spravedlivějšího světa

Sociální pracovníci, vzdělavatelé a aktéři sociálního rozvoje dosvědčují denně změny v osobním, sociálním i komunitním životě. Společně usilují o změnu, sociální spravedlnost a univerzální implementaci lidských práv, a to na všech úrovních.

Nejvýznamnější profesní organizace (IFSW, IASSW, ICSW⁸) uznávají ve svém dokumentu *The Global Agenda For Social Work and Social Development: Commitment to Action* (dále jen *Global Agenda*)⁹ vliv minulých i současných politických, ekonomických, kulturních a sociálních poměrů na život lidí a jejich

⁵ IFSW=Mezinárodní federace sociálních pracovníků; IASSW=Mezinárodní asociace vzdělavatelů v sociální práci.

⁶ ÖBDS=Rakouský profesní svaz diplomovaných sociálních pracovníků/pracovnic.

⁷ DBSH=Německý profesní svaz pro sociální práci.

⁸ Nevládní organizace the International Council on Social Welfare reprezentuje organizace z celého světa, které jsou zapojeny do programů podpory sociální spravedlnosti, sociálního rozvoje a péče.

rozdílné důsledky pro globální, národní i lokální společenství. A proto speciálně uznávají, že všechna lidská práva jsou dosažitelná jen pro menšinu světové populace.

Proto se cítí být vázáni hájením nového světového řádu, v němž se uskutečňuje respekt k lidské důstojnosti a lidským právům. Z toho důvodu usilují o takové řízení globální ekonomiky, jež chrání a podporuje sociální spravedlnost a lidská práva, a požadují univerzální implementaci mezinárodních úmluv a dalších nástrojů týkajících se všech nedílných kategorií lidských práv všech lidí, mezi nimiž pak jmenují některé zvláště zranitelné skupiny.

Zavazují se tak k podpoře, ovlivňování a utváření struktur a systémů, které ukazují na hlavní příčiny nerovnosti a útlaku. Závazek chtějí naplňovat společně s adresáty svých služeb i s ostatními, kteří sdílejí jejich cíle a úsilí utvářet sociálně spravedlivější a férovější svět. K prioritám svých snah řadí v aktuálním období (2012-2016) prosazování důstojnosti lidí a sociální i ekonomické rovnosti. Přislíbují, že budou podporovat vzdělávání sociálních pracovníků, jež je připraví na etické a informované intervence, a politiku zaměřenou na sociální inkluzi, soudržnost a na dosahování sociálního a ekonomického blaha všech osob, opět včetně těch zvláště zranitelných (Global Agenda, 2012).

V Global Agenda chápané jako programové prohlášení profese se staví sociální pracovníci na globální i lokální úrovni k sociální nerovnosti, míře sociální ochrany a sociálních jistot. Prohlášením chtějí připomínat kořeny sociální práce, které spočívají v respektování, ochraně a zajištění práva každého člověka na důstojné životní podmínky, ve snaze zlepšovat lidské životy i život společnosti jako celku. Taky se jako profese hlásí „k spoluzodpovědnosti za řešení závažných sociálních problémů společnosti v globálním rozměru.“ Tím se dostávají do profesního vzdělávání témata, mezi něž patří i lidská důstojnost, sociální spravedlnost, solidarita apod. Takto pojatá sociální práce se označí za politickou (Levická/Levická, 2013).

3.1.3 Nedílná lidskoprávní báze ve všech mandátech

Sociální pracovníci vykonávají profesi, která patří k těm hlavním, jejichž zaměření jsou úzce spojena s respektováním, ochranou a zajišťováním všech nedílných lidských práv (IFSW, 1994). Z principů výše zmíněného mezinárodního etického kodexu sociálních pracovníků vyvozují zástupci profese závěr, že přijímají podíl na zodpovědnosti stavět se proti všemu porušování lidských práv a odstraňovat jej. Prohlašují dle základní koncepce sociální práce svou profesi za lidskoprávní, přičemž odkazují na princip lidské důstojnosti každého člověka a hlavní cíle spočívající v podporování spravedlivých sociálních struktur, které jsou schopny poskytovat lidem sociální jistotu a rozvoj (IFSW Europe e. V., 2010).

Sociální práce je vázána trojím mandátem, přičemž v každém z nich hrají roli lidská práva, sociální spravedlnost, solidarita a souvislost se sociální politikou: mandátem pomoci, prevence a kontroly vzhledem k společnosti (např. zprostředkování sociálních problémů, jejich příčin a důsledků na individuální i strukturální rovině, zasazování se za solidární společnost zachovávající lidská práva a spravedlivě

⁹ V evropském regionu se rámec spolupráce těchto tří organizací spolu dalšími označuje European Network for Social Action.

rozdělující prostředky) a zaměstnavateli (např. pečlivé plnění svých úkolů dle maxim profesního kodexu i snaha, aby toto naplňovala i organizace, případné rozdílnosti či konflikty řešit dle etického kodexu), vůči implicitním nebo vysloveným požadavkům adresátů pomoci (např. vnímání s reflektovanou a kontrolovanou empatickou náklonností, pozorností a upřímností k osobnosti a nouzi, nezneužití důvěry, posilování vědomí práv i povinností) a s ohledem na vlastní profesi (odborné vědomosti a metody, sociální politika, kolegiální vztahy utvářené upřímností a úctou, étos založený v lidských právech a sociální spravedlnosti, přičemž právě lidská práva jsou pro sociální pracovníky důležitými průvodci v možných konfliktech mezi prvním a druhým mandátem i základem pro nezávislé, kritické posouzení národního i mezinárodního zákonodárství) (AvenirSocial¹⁰, 2010; Staub-Bernasconi, 2008, s. 9; Lob-Hüdepohl, 2007, s. 113).

3.1.4 Lidská práva v odůvodnění, motivaci a vzdělávání

Sociální pracovníci konstatují, že lidská práva pro ně představují regulativní ideu sociální práce, nutné měřítko a orientaci pro konstruktivní jednání, že jsou neoddelitelnou součástí teorie, morálních přesvědčení, étosu, etiky i praxe. Tato práva korespondují se základními lidskými potřebami, které se i jako základní etické požadavky stávají kodifikovanými právními nároky. Snaží se v různých politických systémech a kontextech hájit, podporovat, prosazovat lidská práva a jsou si vědomi toho, že to vše taky záleží na státní i mezinárodní politice v oblasti ekonomiky a sociálního rozvoje. Lidská práva ztělesňují odůvodnění sociální práce a motivaci pro praxi. Proto považují hájení nedílných lidských práv za tak integrální součást profese, že chtějí takto působit, i když to bude mít pro některé z nich v některých systémech závažné negativní důsledky.

Lidská práva mají být pevnou součástí učebních plánů škol. Sociální práce chce respektovat různé místní, kulturní, sociálněpolitické tradice, pokud ale neporušují lidská práva. Cílem lidskoprávního působení v rámci sociální práce je na individuální rovině naplňování lidské důstojnosti (lidská práva jako zásadní podmínky lidsky důstojného života formulují obsahové jádro lidské důstojnosti včetně minimálního standardu ekonomické a sociokulturní výbavy a kompetence, jež někomu jako členovi demokratického právního státu umožňuje samostatně jednat, vést a koncipovat svůj život), na rovině společnosti společenská inkluze, sociální spravedlnost i sociální změny s ohledem na ohrožující sociální struktury a kulturní vzorce a dlouhodobě pak přispívání k lidskoprávní kultuře.

3.1.5 Lidská práva pro výklad cílů a stanoviska k sociálním otázkám

Lidská práva poskytují sociální práci možnost vyložit i své dlouhodobé cíle a zaujímat stanovisko k sociálním otázkám. Z konkretizovaných kroků jak podporovat uskutečňování lidských práv zazní inkluze marginalizovaných, sociálně vyloučených, nemajetných, znevýhodněných, zranitelných lidí, poukazování na bariéry, nerovnosti a nespravedlnosti ve společnosti, mravné jednání s lidmi a zasazování se za změny v procesech a strukturálních podmínkách. Dále uvádějí ochranu zvláště zranitelných

¹⁰ AvenirSocial-sociální práce Švýcarsko=zastupuje zájmy diplomovaných pracovníků profese sociální práce, sociální pedagogiky a výchovy dětí.

lidí, angažmá v sociálních a politických akcích s cílem ovlivňovat sociální politiku, podněty k stabilní společnosti, která neporušuje lidská práva, respekt vůči tradicím, kulturám, morálním postojům a náboženstvím mezi etnickými a společenskými skupinami (pokud ale nejsou v rozporu s lidskými právy člověka) podporu sociální spravedlnosti, prevenci. Čteme i o předpokladu pro naplněné lidské bytí, jenž spočívá ve vzájemně respektujícím uznání druhého, vyvážené spravedlivé kooperaci lidí a ve spravedlivých sociálních strukturách (AvenierSocial; IFSW/IASSW, 2010; IFSW, 2004; IFSW Europe, 2010; AKADEMIKER förbundet SSR¹¹, 2006; Staub-Bernasconi; Lob-Hüdepohl).

3.2 Sebepředstavení sociální politiky

Při snaze vymezit sociální politiku zazní i poznámka, že sociální politika souvisí rovněž s mravními normami, podílí se na „morálním a názorovém klimatu společnosti“ tím, že se zaměřuje na člověka a působí na jeho „hodnotové orientace, názory, postoje a chování“, že se dotýká různých „sociálních vztahů, podmínek a procesů“, základních životních potřeb a podmínek jedinců a skupin, rozvoje jedince i celku a že usiluje o blaho a prospěch člověka, o zajištění a udržení sociální suverenity a sociálního bezpečí, přičemž zmiňuje určité zásady, které jsou ve společnosti obecně přijímány a podle nichž postupuje. Směřuje k sociálně spravedlivé společnosti a k „lidsky důstojnému a společensky přijatelnému životnímu standardu, jeho růstu a zdokonalování.“ Jedná na poli prevence sociálních problémů a rizik, kde působí pomocí systémových i intervenčních sociálních opatření, současně odpovídá na již vzniklé důsledky sociálních rizik a problémů. Hlásí se k sociální spravedlnosti, solidaritě, participaci, subsidiaritě jako k základním principům, které pro ni znamenají ústřední optiku postupu a hodnocení. Ohledně volby daných principů nám připomene, že zde hraje roli filosofické myšlení v kontextu konkrétního regionu (Krebs et al., 2010, s. 18-25, 47-48).

K základním rysům sociální politiky náleží i dlouhodobost, jež je spojena s určitou vizí, koncepcí, programem (Krebs et al., 2010, s. 476, 24). Mezi očekávanými trendy české sociální politiky se kromě jiného uvádí vědecko-technický pokrok spojovaný s potřebou etické a mravní kvality jedinců i s předpokládaným rizikem konfliktů a sociální nestability. Dále je to globalita se svými sociálními důsledky souvisejícími se zvyšující se vzájemnou závislostí jedinců, institucí a systémů i s nutností nalézat společné hodnoty. Následně se jedná o sladěnost subjektivity - spojenou taky s hodnotami - a společenských zájmů.

Zdůrazňuje se etický rozměr transformace, který zahrnuje i myšlení a postoje lidí. Sociální politika se má sama podílet na utváření určitých hodnot a postojů občanů a chce se účastnit procesu proměny či kultivace člověka. Zmíněná kultivace zahrnuje i postoje a hodnoty jedinců a tím i fungování tržní ekonomiky s etickým rámcem. Proto se sociální politika označí za obor, který přispívá k „utváření morálního profilu budoucí společnosti.“ Důležitou roli přitom bude hrát vzdělávání a celospolečenské prevence a řešení nežádoucích sociálních situací. Poukazuje se na potřebu zbavovat sociální politiku podrobenosti ambicím politických stran a naopak politické subjekty

¹¹ Akademikerförbundet SSR=Unie diplomovaných členů profesí sociálních věd a sociální práce Švédska.